

mišljenja i komentari

Buržoaska revolucija

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Može li se živjeti bez novca? Čini se da može. Nakon sedam godina, po općoj ocjeni vrlo uspješnog uređivanja jednog časopisa ponuđeno mi je (umjesto povišice i jubilarne nagrade) da ga i dalje uređujem – ali bez ikakve naknade. Ne krivim (mnogo) izdavača jer, eto, bijah na sastanku kad tamo neki naš ugledni znanstvenik, akademik, u krugovima vrlo bliskim našem ministarstvu, reče: urednike ne treba plaćati. To je volonterski posao.

Treba plaćati tajnika, lektora i korektora, ali ne dao Bog urednika, a da bi autor ili recenzent nešto dobio, to već miriše na svetogrđe. No za divno čudo, nitko ne postavlja pitanje trebaju li akademici dobivati "honorar" od Akademije (ovu riječ namjerno stavljam pod navodnike, jer mi uopće nije jasno za kakav to "posao" naši vrli akademici dobivaju "honorar"), ne postavlja se ni pitanje zašto bi zaposlenici morali dobivati božićnicu, regrese za godišnji odmor i jubilarne nagrade za godine staža. Zbog takvih se pitanja prosvjeduje, organiziraju se općehrvatski štrajkovi, zbog toga djeluju – više ili manje uspješno – sindikati, za koje marni zaposlenici plaćaju ne tako malu sindikalnu članarinu. No što se brani? Ne brani se, dragi moji, rad nego – privilegije, stečena prava, "stare pravice", kako reče Matija Gubec iz Stubice.

Eto, o tome se radi. Za pošteno odrađen, jasno definiran, pravno valjano dogovoren posao ne možeš dobiti novac, ali za nerad i društveni parazitizam, za štetoinjstvo (kako se to lijepo govorilo u socijalizmu), e to možeš. I dok se na moje traženje da mi se za posao plati gleda kao na izdaju (jer nisam dovoljno "entuzijastičan"), nitko se ne pita što radim za svoju plaću, koja je inače najveća u znanosti (znanstveni savjetnik u trajnom zvanju). Sve što se od mene očekuje je da jednom godišnje napišem izvještaj o radu. Jesam li napravio jedan, dva, deset ili pedeset znanstvenih radova, to nikoga nije briga. Radim li na poslu efektivno jedan, dva, pet ili deset sati, dapače radim li pola sata dnevno ili ne radim ništa, ni to nikoga ne zanima. Zaradim li doista svoju plaću? Na to vam pitanje neću (naravno) odgovoriti – bit će najbolje da svatko za sebe na njega nađe odgovor. Ali iskren.

Na kraju ispada da se u ovoj zemlji sve cijeni samo ne rad. Još gore. Do novca se lakše dolazi bez rada nego radeći. Kako? Možeš živjeti na grbači roditelja ili svog bračnog druga, možeš živjeti na račun jamaca,* kućni budžet možeš popravljati otuđivanjem (joj, krađa je

tako ružna riječ!) toaletnog papira i sapuna, po potrebi i zahodske daske, iz institutskog nužnika, do mnogo lijepih stvari možeš doći otpisivanjem kancelarijskog pribora (ah, blaženi *res nullius!*), možeš na kraju primati plaću, a da za nju ništa ne radiš – ali da budeš pošteno plaćen za svoj posao, e to ne! Nije imao od čega živjeti, pa je morao raditi. To je naša, hrvatska zbilja.

Jesmo li to već negdje čuli? Nismo li čitali Šenoinu *Branku*, roman o sirotoj zagrebačkoj djevojci koja je morala otići od majke, da kao učiteljica radi u zabiti? Nismo li čitali u romanima (onima iz 19. stoljeća) kako su jadni plemićki sinovi morali raditi po uredima, jer su osiromašili? Za plemića, aristokrata rad je sramota. Kada je Leo Hendrik Baekeland, kojeg poznajemo po bakelitu, došao studirati kemiju u Engleskoj, rečeno mu je, kada je zapitao gdje je laboratorij: "Nijedan *gentleman* ne radi svojim rukama, no imamo zato lijepu zbirku kemijskih knjiga."

Gentlemanu se ne priliči da išta radi. Rad je za robove, kmetove, bezemljaše i nadničare – "bolji čovjek" radi (ako radi) iz čistog zadovoljstva, a živi na teret šire društvene zajednice, bez obzira kako tu zajednicu definirali. To je feudalizam ili – da upotrijebimo stariji, i općenitiji (Platonov) pojam – aristokracija. Društveni sustav od kojeg se mi nismo daleko odmakli iako je u Hrvatskoj kmetstvo službeno ukinuto još znamenite 1848. godine.

Eto, to nama fali. Fali nam kapitalizam, buržoaski sustav i sve što s njim ide, a prije svega ide rad. U Sjedinjenim Državama (u kojima sam imao priliku godinu dana pošteno raditi) nitko se ne ponosi što živi na tuđ račun. Upoznao sam milijunaša, ruskog Židova, koji je u Ameriku došao s deset dolara u džepu. I nije ga sramota što je niskog podrijetla, što je bio sirotinja: baš suprotno – ponosi se što je uspio toliko napraviti u životu, stvoriti bogatstvo ni iz čega. U najbogatijoj zemlji svijeta djeca rade već s 14 godina (skupljaju kolica za robu kraj supermarketa), dapače već od 10 (raznose novine po susjedstvu). Moj mladi američki kolega, napola Meksikanac, ustajao je, reče mi, svako jutro prije zore da bi prije škole razvezao kruh iz očeve pekare. I onda mi ponosno pokazuje izrezak iz lokalnih novina (iz mjesta znamenitog imena Vaca) kako ga hvale, jer je postao "doktor" koji radi u uglednom znanstvenom institutu. Zato Amerika ima, a Hrvatska nema. No hoće li imati? Imat će, imat – samo kad dođe buržoaska revolucija. No gdje je buržoazija?

* Taj nakaradni odnos prema radu neka vam ilustrira jedna mala zgoda iz moga instituta. Dakle, neki je suradnik uspio prevariti hrpu svojih kolega (koji su mu bili jamci za stambeni kredit), a usto je valjano opelješio insti-

tut lažiranjem službenih putovanja. Na kraju se lukavo uspio iz svega toga izvuci, pa nije morao ništa vraćati, a još manje za nešto odgovarati. Reakcija kolega? Pa kako je siroti čovjek mogao drugačije doći do stana!